

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Філософський факультет

Кафедра етики, естетики та культурології

УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ ВБРАННЯ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Кваліфікаційна робота за спеціальністю 034 культурологія
на здобуття освітнього ступеня бакалавра культурології

Студент-виконавець:
МІХЕСВА МАРІЯ СЕРГІЇВНА
освітній рівень бакалавр, IV курс
спеціальність 034 «Культурологія»
ОПП «Культурологія»

Науковий керівник:
КОРОБКО МАРГАРИТА ІГОРІВНА
к. ф. н., асистент кафедри
етики, естетики та культурології

Допущено до захисту:

Зав. кафедри _____

КИЇВ-2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Історія та еволюція народного вбрання	6
Розділ 2. Символіка та сакральність українського народного вбрання	25
Розділ 3. Українське народне вбрання як складова культурної ідентичності	35
Висновки	45
Список використаних джерел	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Українське народне вбрання є невід’ємною частиною культурного спадку українського народу, що відображає його історичні, соціальні та духовні аспекти. Впродовж століть традиційний одяг відігравав важливу роль не лише як елемент повсякденного побуту, а й як символ національної ідентичності та культурного самовираження.

Українське вбрання розкриває інформацію про спосіб життя, звичаї, цінності, світогляд та історичні зміни в суспільстві. Через традиційний одяг передавалися не лише практичні знання щодо виготовлення тканин, технік пошиття, а й глибокі культурні коди – символіка орнаментів, кольорова гама, крій, які нерідко мали сакральне значення.

Вивчення українського народного вбрання дозволяє глибше зрозуміти процеси формування культурної ідентичності українців, а також виявити вплив соціокультурних, історичних та релігійних чинників на розвиток і трансформацію традиційного костюма. В умовах глобалізації збереження та популяризація елементів народного вбрання сприяє відродженню національних традицій, збереженню культурного розмаїття та зміцненню національної свідомості.

Ступінь наукової розробки теми. Українське народне вбрання є предметом дослідження багатьох наукових дисциплін – історії, етнографії, соціології, мистецтвознавства, культурології. Завдяки міждисциплінарному підходу ця тема розглядається як у контексті минулого, так і з точки зору її сучасного значення.

Історико-культурні дослідження, зокрема праці З. Васіної, О. Косминої, Т. Ніколаєвої, дають змогу простежити еволюцію народного костюма від давнини до сучасності, виявити вплив історичних подій на його формування. У таких працях використовуються археологічні знахідки, писемні джерела, іконографія.

Етнографічні дослідження, представлені роботами К. Сусак, Т. Кара-Васильєвої, а також В. Щибрі, зосереджуються на регіональних особливостях

вбрання, техниках його виготовлення, символіці орнаментів, способах носіння, що є цінними для документування та збереження нематеріальної культурної спадщини.

Соціологічні підходи до вивчення народного вбрання як засобу соціальної комунікації, способу ідентифікації, що відображає соціальний статус, вік, стать, професійну належність, відображено у праці І. Турейського.

Мистецтвознавчі дослідження, такі як праці Історія українського мистецтва, Г. Скрипника, а також О. Косминої, аналізують художні особливості костюма – композицію, колористику, декоративні елементи, що дозволяє розглядати вбрання як витвір народного мистецтва.

Культурологічні та семіотичні підходи знаходять відображення у працях Ю. Нікіщенко, Т. Курвкової, А. Заболотньої, які досліджують символіку та ритуальну функцію елементів вбрання, виявляють глибинні смисли, які вкладалися в народний костюм у контексті обрядовості, звичаїв і вірувань.

Цінним є також залучення філософсько-культурологічного підходу до осмислення ідентичності в українському суспільстві. Так, у статті В. Нападистої підкреслюється, що ідентичність ґрунтується на інтеріоризації базових цінностей (свободи, солідарності, справедливості), які через культурні практики — зокрема традиційне вбрання — набувають матеріального втілення у колективній свідомості. Народний костюм, у такому контексті, постає не лише як елемент минулого, а як дієвий чинник збереження та актуалізації національної ідентичності у сучасних умовах.

Подібної думки дотримуються і Н. Кривда та С. Сторожук, які у своїй роботі розглядають культурну ідентичність як основу колективної єдності. Авторки підкреслюють значущість символічних форм культури у процесі ідентифікації спільноти, наголошуючи, що саме культурна спадщина, зокрема матеріальні артефакти, єднає людей у межах нації та зберігає відчуття тяглості між поколіннями.

Також актуальними є сучасні публікації, присвячені трансформації народного костюма у контексті глобалізації та модної індустрії, такі як дослідження Р. Безуглої, І. Паніної, що дозволяють розглядати традиційний одяг як важливу складову сучасної культурної дипломатії та елемент національного бренду.

Загалом, наукова література свідчить про високий рівень розробленості теми. Водночас зростаюча зацікавленість традиційним одягом у сучасному суспільстві зумовлює необхідність його подальшого вивчення з урахуванням новітніх викликів.

Об'єкт дослідження – феномен народного вбрання в культурних традиціях України.

Предмет дослідження – українське народне вбрання як символ культурної ідентичності.

Мета дослідження – проаналізувати історію, еволюцію, сучасний стан та вплив українського народного вбрання на сучасну культуру.

Завдання дослідження:

- проаналізувати роль та вплив соціокультурних факторів на еволюцію українського народного вбрання;
- дослідити символіку та традиції, пов'язані з українським народним вбранням;
- виявити сучасні тенденції у розвитку народного вбрання в сучасній модній індустрії.

Методологічна основа дослідження. Дослідження базується на історичному, етнографічному, культурологічному та семіотичному підходах, що дозволяє комплексно вивчити українське народне вбрання як культурний феномен.

Структура роботи. Робота складається з трьох розділів, у яких послідовно розглянуто історію та еволюцію українського народного вбрання, а також його

роль у сучасному суспільстві. Завершується робота висновками та списком використаних джерел.

Розділ 1. Історія та еволюція народного вбрання

Історія та еволюція народного вбрання на території сучасної України має багатий та різноманітний шлях. Народне вбрання відображало традиції, культуру та соціальний статус різних верств населення. Історія народного вбрання, як і історія нашої країни, сягає глибокої давнини – доісторичного періоду і по сьогоднішнього дня.

У віддалені часи наш народ виробляв унікальний одяг, взуття та аксесуари, які послужили основою для подальшого розвитку традиційного костюма. В різні періоди та на різних теренах території України національне вбрання еволюціонувало унікальним чином, набуваючи оригінальні риси, характерні для конкретних регіонів, та відображаючи вплив різноманітних культур. «Тільки через історію вбрання можна отримати цілісне уявлення про історію народу, держави, світу» [4, с.553].

Історія українського вбрання нерозривно пов'язана з історією народу, відображаючи його психологічні, естетичні та духовні аспекти, а також невичерпний творчий потенціал. У кожній епосі вбрання віддзеркалювало не лише модні тенденції, але й глибокі культурні та соціальні аспекти життя спільноти. Переходячи від покоління до покоління, традиції у вигляді національного вбрання зберігали свою унікальність та сприяли розкриттю краси та ідентичності українського народу.

Українське народне вбрання, на перший погляд, є не просто елементом одягу, а складною мозаїкою культурних та релігійних витоків, яка пронизує історію та ідентичність українського народу. Це вбрання, що виникло ще з давнини, несе на собі не лише естетичні аспекти, а й глибокий сакральний зміст, виражений через символіку, ритуальність та збереження традицій. «Унікальною рисою української етнокультури є її глибока сакральність» [4, с.5].

Одним із ключових аспектів сакральності українського народного вбрання є його символіка та орнаментика. Вишивка та витончені візерунки несуть на собі глибокий сенс, який може мати релігійне значення або символізувати важливі

аспекти життя та природи. Ці символи виражають глибокі культурні поняття та транслюють унікальність духу українського народу.

Ритуальність також є важливим аспектом сакральності вбрання. Українці використовують свій національний костюм під час важливих ритуалів, таких як весілля чи похорони. Одяг може бути призначеним для захисту від невдачі чи для принесення щастя, а його вигляд часто вказує на релігійні переконання та цінності спільноти.

Збереження традицій, передача ремісницьких навичок та витончених художніх технік через вбрання є своєрідним способом сакралізації. Одяг стає спадковим надбанням, яке зберігає глибокий зміст та надає відчуття приналежності до традиційної спільноти.

Ідентичність та співпереживання, викликані українським національним вбранням, є ще одним важливим аспектом сакральності. Одяг стає засобом вираження національної та етнічної ідентичності, відображаючи тим самим глибину культурних коренів та єдність народу.

Українське народне вбрання не просто прикраса чи практичний одяг, воно є своєрідним образом вираження культурної сутності та релігійного духу українського народу. Його сакральність покладена у символіці, витканій у кожному стібку вишивки, у ритуалах, де відзначається спеціальним вбранням, і у вмінні передавати традиції та цінності від покоління до покоління.

Історія людства, яка має глибокі корені, розкривається через археологічні свідчення про проживання давніх людей, археоантропів, на території сучасної України, де деякі знахідки відображають період палеоліту – давнього кам'яного віку, що тривав від 1,5 мільйона до 10 тисяч років тому. «Перші артефакти на території сучасної України належать до пізнього палеоліту, коли племена ще жили за рахунок мисливства, рибальства та збиральництва» [4, с.13].

Епоха пізнього палеоліту (35–10 тис. років тому) стає першою сторінкою історії формування вбрання на території України. Цей період відзначений появою *Homo sapiens* – розумної людини, прототипу сучасного фізичного типу,

і вирішальним викликом для неандертальців. Археологічні матеріали засвідчують розселення пізньопалеолітичних племен від Закарпаття до Середньої Наддніпрянщини і Криму.

Стоянки, такі як Королеве, Молодове V, Мізин, Добраничівська, Гінцівська, Чокурчинський грот та Кам'яна Могила, служать археологічними джерелами, які охоплюють різні сфери діяльності племен і свідчать про значний розвиток мислення та творчого підходу людини. Ці матеріали є доказом практичного та естетичного розвитку, який виявився у знаряддях праці, рибальських та мисливських інструментах, а також прикрасах.

Пізній палеоліт (IX тис. до н.е.) відкриває нову сторінку у формуванні творчого підходу до виготовлення предметів побуту. Інструменти та артефакти стають не лише засобами виживання, але й свідченням еволюції виготовлення вбрання. Матеріали з плетених рукотворних матеріалів та різьблені лінійно-геометричні візерунки на прикрасах свідчать про перші досвіди виготовлення вбрання.

Таким чином, пізньопалеолітична історія України розкривається через археологічні матеріали, які віддзеркалюють не лише практичні аспекти життя племен, а й їхню творчість, естетичне мислення та розвиток.

У палеолітичній та мезолітичній добі на території сучасної України люди використовували одяг з тканин природного походження, таких як шкіра та фурнір. Елементами одягу були шкури тварин, які слугували для утеплення та захисту від погодних умов. Деталі такого одягу включали використання кісток, рогів та інших матеріалів для прикраси та додаткового захисту. Функції вбрання включали теплозбереження, захист від ударів та обережність у житті під час полювання та збору їжі.

Однією з цих адаптацій був спосіб захисту тіла від екстремальних умов середовища, включаючи укуси комах та холод. Виявлені археологами залишки, такі як пофарбовані кістки та шматки кольорового пігменту, свідчать про те, що

палеолітичні люди використовували глину у суміші з жиром для обмазування тіла.

Цей метод захисту, хоч і наділений своєю унікальною магією та сакральністю, виявився непрактичним, тому виникла необхідність у пошуку нових, більш ефективних матеріалів для захисту. Поява накидного одягу стала важливим кроком у розвитку захисних засобів. Це відкриття, однак, не припинило традицію розмальовування тіла, але тепер вона перейшла у форму татуювань, які виконували сакральну і соціальну функції.

З погіршенням кліматичних умов зросла потреба у створенні теплового одягу із шкур та хутра тварин. При цьому символіка татуювань переносилася на елементи одягу, стаючи своєрідним ідентифікатором особи.

Зображення на кістяних фігурках та статуетках з палеолітичних стоянок дають уявлення про перші види одягу, його оздоблення та характеристику. Виявлені голки-спиці свідчать про спроби створення штучного матеріалу – плетива з рослинної сировини.

Різноманітні матеріали для одягу, як тваринного, так і рослинного походження, були доступні завдяки мисливсько-збиральницькому способу господарювання. Набедреники та нагрудні перев'язи захищали найуразливіші частини тіла та вже тоді мали елементи оздоблення.

Хутряний одяг з'явився як відповідь на зміну клімату, і різноманітні його форми стали не тільки ефективним захистом, але й важливим аспектом символіки та естетики.

Одним із ключових досягнень середньопалеолітичної доби стало винайдення штучного матеріалу – плетива. Це відкриття змінило не лише спосіб створення одягу, але й ритуальні практики та символіку суспільства.

Техніка плетіння, яка виникла у палеолітичну добу, дозволила людям створювати різноманітний та естетичний одяг із рослинної сировини. З різних типів плетеного одягу виділяються прямокутні плати типу циновки, які могли

використовуватися для жіночого ритуального вбрання, пов'язаного з культом плодючості та вшануванням Богині-Матері.

Серед асортименту плетеного одягу виокремлюються головні убори, зокрема сітки, виготовлені з шерстин мамонтів або рослинних волокон. Вони виконували не лише практичну, але й ритуальну функцію.

Плетені шапки також були популярними: округлої форми, прикрашені хутром, вони одночасно відображали практичність та естетику.

Взуття, імовірно, виготовляли з шкур та соломи, що обгортали ноги для захисту від несприятливих погодних умов. Це свідчить про те, як люди пристосовували доступні ресурси для виживання.

«На підтвердження наших гіпотез ми скористалися археологічними матеріалами синхронних культур Західної Європи, на прикладі вбрання вищезгаданої “крижаної мумії”. Крім одягу, на ній збереглося взуття. Воно мало вигляд глухих черевиків і складалося з двох основних частин – підошви і шкарпетки. Тобто в цей період уже існував тип (різновид) взуття – кроєного і двочасткового варіанта. Підошва була зроблена з товстої шкіри, а шкарпетка – з м'якшої, вичиненої. Підошву прикріплювали (пришивали) до шкарпетної частини ремінцями по всьому периметру. Закріплювали таке взуття на щиколотці. Подібне взуття використовували у період палеоліту в Південно-Східній Європі» [4, с.28].

Прикраси, які виникли в палеолітичну добу, поділялися на знімні та накладні. Знімні прикраси служили оберегами, виготовлялися з іклів кабанів, зубів тварин та інших природних матеріалів. Вони виконували не тільки декоративну, але й обрядову функцію. Накладні прикраси, такі як підвіски-медальйони, виготовляли з черепашок або кісток мамонтів.

Неолітична епоха, часто визначена як період неолітичної революції, відзначилася суттєвими змінами в способі життя людства. Цей період, що тривав від V тисячі до н.е., визначився переходом від мисливства і збиральництва до відтворювального способу господарювання. Археологічні знахідки та історичні

джерела з неолітичної доби, зокрема на території сучасної України, відкривають можливість не лише реконструкції повсякденного життя, але й розкриття деталей щодо одягу та його еволюції.

На тлі корінного населення, що займалося мисливством і рибальством, розвивалися племена неолітичної культури Європи, зокрема культура лінійно-стрічкової кераміки, або дунайська культура. Ці племена вже вирощували худобу та обробляли землю. Їхнім основним ремеслом стала робота зі шкірою, а також перші випробування в ткацтві з рослинного та тваринного прядива. Це стало етапом в еволюції одягу, коли шкіряні елементи замінялися тканими аналогами.

Вважається, що цей новий вид одягу, можливо, був властивий вождям, воїнам та служителям культу. Спостереження за неолітичними похованнями дозволяють нам реконструювати не лише види одягу, але і розміщення прикрас на кістках, що допомагає зрозуміти характерні особливості його декорування. У цей період існували соціально орієнтовані комплекси жіночого та чоловічого вбрання. Жінки носили зручні шкіряні плечові одяги, такі як довгі безрукавні сорочки, а можливо, із тканими рукавами для святкових образів. Поєднання шкіряних та тканих фактур створювало художній ефект. Для чоловіків, окрім основного плечового одягу, з'явилися шиті штани та різноманітні верхні обладунки. Розвиток технології призвів до поступової заміни деяких видів шкіряного одягу тканинним.

Таким чином, неоліт став етапом значущих змін у сфері одягу та моди. Виникнення тканих матеріалів, їхнє поєднання зі шкірою та розвиток нових форм одягу свідчать про поступовий процес цивілізації та розвиток ремесел. Реконструкція неолітичного одягу залишається важливим джерелом розуміння життя та культури того часу, викликаючи захоплення та зацікавленість сучасних дослідників у спадкових скарбницях минулого.

У неолітичній добі (VI–IV тис. до н.е.) на території сучасної України одяг став більш розвиненим. Елементами вбрання були вироби з вовни, льону та

інших рослинних тканин. Для оздоблення використовували різні техніки вишивки та фарбування.

Деталі одягу могли включати в себе об'ємні прикраси, вишиті малюнки та різні форми застібок. Функції вбрання залишалися подібними до попередніх епох, однак із появою різноманітних тканин та розвинутим оздобленням одяг став важливим елементом вираження соціального статусу та культурної ідентичності. «Вбрання епохи неоліту центральної та північно-східної частини території сучасної України, на думку вітчизняних науковців, не має прямих аналогів у культурах прилеглих територій Європи й Азії. Це дає підстави говорити про наявність перших етнографічних рис у вбранні населення цієї території» [4, с.37].

Головні убори в цей період стали не лише засобом захисту від холоду, але й важливим елементом культури, визначаючи соціальний статус та індивідуальність особи. Жіночі та чоловічі головні убори вражають своєю різноманітністю та естетичною виразністю. Чоловічі шкіряні шапки, що нагадували шоломи, та хутряні сферичні шапочки із розщепленими вепрячими іклами стали не лише предметом практичної необхідності, але й важливим маркером статусу їхніх власників. Спільні риси та розбіжності у стилі та оздобленні головних уборів слугували важливими показниками індивідуальності та соціальної належності.

Однак головні убори не були єдиним елементом неолітичного стилю. У холодну пору року, обмотуючи ноги шкіряними або хутряними онучами та фіксуєючи їх ременями, люди не лише захищали себе від холоду, але й виражали власний смак через вибір шкіряного взуття типу постолів.

Однією з найцікавіших особливостей неолітичного вбрання були кістяні прикраси. Пластини маріупольського типу, виготовлені із розщеплених ікол кабана, виступали не тільки як засіб прикраси, але й як важливий елемент ідентичності та соціального статусу. Різноманітність їхнього використання —

від поясів до начільних прикрас — дозволяла виражати індивідуальність та соціальне положення в громаді.

Все це свідчить про високий рівень розвитку ремісництва та художнього оформлення в неолітичному періоді. Виготовлення вбрання та прикрас стало не лише задоволенням практичних потреб, але й виразом творчості та ідентичності для давніх цивілізацій. Археологічні знахідки та збережені відомості дозволяють нам розглядати неоліт не тільки як період змін у виробництві, але й як епоху розвиненої моди та художнього самовираження.

Основною відмінністю від попередніх періодів стало використання різноманітних тканин та складніших технік виготовлення, що вказує на зростання культурного розвитку та ремісничих навичок у неолітичному суспільстві.

Енеолітична доба (VI—IV тис. до н.е.) є важливим етапом в історії людства, зумовленим утворенням нових суспільних структур. На теренах Південно-Східної Європи, зокрема в Україні, у цей період формується цивілізація, відома як Трипільська культура.

Основою цієї цивілізації стали землеробство та металовиробництво, що сприяло прогресивному розвитку суспільства. Життя стало більш сталим, що позитивно вплинуло на розквіт житлобудування. Поселення тогочасних людей вже мають ознаки міського типу й називаються протомістами. Трипільці володіли високим рівнем ткацької майстерності, використовуючи для ткання різні види волокон: рослинного (кропива, льон) та тваринного (вовна). Крім тканих матеріалів, вони володіли техніками в'язання та плетіння, які також застосовувалися для створення окремих елементів вбрання.

У енеолітичну добу на території сучасної України вбрання продовжувало еволюцію. Елементами одягу стали більш тонкі тканини, зокрема лляна тканина. Також почали використовувати вироби з ковзаної шкіри.

Дослідження науковців підтверджують гіпотезу про те, що трипільці були вправними ткачами. Про це свідчать знахідки різноманітних грузил для ткацтва,

а також відбитки тканин на глиняному посуді. Тканини виготовляли з рослинного волокна, такого як кропива і льон, а також з тваринної сировини – вовни. Окрім тканих матеріалів, для створення окремих елементів вбрання використовували техніки в'язання та плетіння.

Характер відбитків тканин на кераміці та розміри глиняних прясел дають відомості про типи ткання – полотняне та репсове без просвітів, а також про гобеленове та візерункове ткання.

Для виготовлення різноманітного одягу використовували різні техніки ткацтва:

- тонка полотняна репсова тканина використовувалася для пошиття основного одягу;
- товста гобеленова тканина – для верхнього теплого одягу;
- візерункова тканина – для ритуального вбрання.

Ці тканини фарбувалися натуральними рослинними та мінеральними барвниками, що відображено в колірній гамі декору керамічних виробів.

Щодо використання шкір для теплого одягу, взуття та шапок, трипільці користувалися шкірами зубрів, оленів, лисиць та бобрів.

У ранньому періоді розвитку трипільської культури одяг створювали шляхом пошиття простих форм із прямокутних платів тканини. Геометричні форми ткацького полотна сприяли розвитку творчого мислення, а базовий принцип крою полягав у системі з'єднання шматків шляхом зшивання. Перші універсальні форми одягу – сорочки, обгортки, запаски та плахти – збереглися в традиційному українському народному вбранні.

На вертикальному ткацькому верстаті виготовляли полотнища шириною 30–60 см, що визначало форми майбутнього одягу. Жіночий одяг поділявся на два типи силуетів:

- видовжений і звужений силует (підкреслював жіночу фігуру);
- широкий бітрикутний силует (використовувався у ритуальних обрядах).

На глиняних фігурках середнього та пізнього етапів трипільської культури зображені жіночі фігури в простих платових кроях, що свідчить про широке використання кофт із глибоким викотом ліфа.

Одяг прикрашали орнаментами, декоративними вставками й елементами оздоблення. Головні убори варіювались від твердих шоломоподібних до м'яких плетених сіток.

Узагальнюючи, трипільське вбрання мало різноманітні форми й конструкції, які відображали повсякденні й ритуальні аспекти життя давньої культури.

Осіннє свято врожаю в трипільській культурі супроводжувалося специфічними ритуальними вбраннями. На глиняних фігурках часто зображено жіночі постаті у святковому вбранні, яке могло включати:

- картату спідницю, декоровану символічними візерунками,
- об'ємні прикраси з рослинними мотивами,
- намиста, браслети та інші обрядові елементи з кістки, дерева чи каменю.

Комплекси обрядового вбрання відображали не лише естетичний, а й глибокий релігійний зміст, слугуючи способом спілкування з природою і виявленням вдячності за врожай. «За доби енеоліту склалися принципово нові силуети комплексів чоловічого та жіночого вбрання “трипільського типу”, залишивши в історії “печерні” силуети» [4, с.74].

У трипільському суспільстві чоловіче вбрання розвивалося відповідно до практичних та ритуальних потреб. Верхній одяг чоловіків складався зі шкіряних безрукавних накидок та плащів.

Специфічність чоловічих штанів полягала в їхньому крої: штани склалися з двох прямокутних шматків тканини, що утворювали холоші, з'єднані прямокутною вставкою.

Пояси були важливою частиною повсякденного та ритуального одягу, виконуючи соціальну, теплову та символічну функції.

Інформація про головні убори обмежена, однак археологічні дані свідчать про існування зачісок із завітками або складними укладками.

Чоловіче взуття було подібним до жіночого — черевики або чоботи зі шкіряних матеріалів.

Чоловіки також носили амулети із зубів тварин, мідні намиста та інші прикраси, що підкреслювали їхню соціальну роль.

Комплекси чоловічого вбрання поєднували практичність із ритуальним значенням і демонстрували ускладнення соціальної структури трипільського суспільства. «За доби середньої бронзи залишаються основні види вбрання, відомого з попередніх періодів. Сталий спосіб життя землеробів на теренах сучасної України упродовж кількох тисячоліть сприяв винайденню і збереженню зручного та практичного одягу — як традиції, що передавалась з покоління до покоління» [4, с. 88].

У бронзовий період чоловіки часто носили довгі мантиї та плащі, прикрашені складними орнаментами. Одяг здебільшого виготовлявся із вовни. Археологічні знахідки підтверджують використання текстильних виробів як елементів одягу.

Штани стали важливим елементом чоловічого вбрання. Їх виготовляли з лляних або вовняних тканин. Фасон та декоративні елементи штанів варіювалися залежно від регіону.

Широкі пояси використовувалися для підтримки штанів і як елемент прикраси. Їх часто декорували металевими пряжками або бронзовими вставками. Такі пояси були не лише функціональними, а й соціокультурними атрибутами, що підкреслювали статус власника. «З етнографічних джерел відомо, що пояси були характерною ознакою жіночих костюмів землеробських народів. Окрім функції теплозбереження та утримання одягу на нижній частині тіла, вони виконували роль оберега» [4, с.85].

Жіночий одяг складався з довгих суконь або спідниць, часто прикрашених вишивкою або орнаментами. Тканини виготовляли з вовни та льону, а їхні

візерунки відображали регіональні особливості. Жінки також носили верхній одяг – плащі, мантиї або жакети, прикрашені барвистими деталями та вишуканими орнаментами.

Жінки прикрашали себе металевими браслетами, намистами, сережками та вінками для волосся. Такі прикраси слугували не лише оздобленням, а й свідчили про соціальний статус та стиль власниці.

Особливу увагу приділяли орнаментам і візерункам, які використовувалися як на чоловічому, так і на жіночому одязі. Вони могли мати символічне значення, передаючи інформацію про культурні особливості або релігійні вірування.

Вбрання в бронзову добу на території України не лише відображало практичні потреби, а й стало важливим елементом культури та соціального життя. Різноманітність стилів та оздоблень свідчить про багатий і складний світ цього історичного періоду.

Вбрання кочових племен, що населяли територію сучасної України, відображало їхній спосіб життя, культурні звичаї та матеріальні можливості. Кочові народи, такі як скіфи, сармати та інші, мали різноманітне вбрання, яке вплинуло на українську культуру у багатьох аспектах.

Одним із головних елементів вбрання кочових племен були довгі плащі та обвідні мантиї, які забезпечували захист від холоду та інших погодних умов під час міграцій і полювань. Їх виготовляли зі шкур тварин або вовни, прикрашаючи орнаментами, що відображали національну ідентичність і релігійні вірування.

Важливим елементом були прикраси – браслети, намиста та обручі, виготовлені із золота, срібла, скляних і кам'яних намистин. Ці прикраси мали символічне значення і використовувалися для демонстрації соціального статусу, багатства й релігійних переконань.

Головні убори кочових племен варіювалися: шапки, капелюхи та тюрбани часто оздоблювалися вишивкою, пір'ям або металевими прикрасами. Вони виконували як практичну, так і ритуальну функцію.

Взуття кочових народів було схожим на сучасні шкіряні чоботи або сандалії. Його виготовляли зі шкіри та інших доступних матеріалів — вовни чи рослинних волокон – для захисту від суворих умов життя на відкритих просторах степу.

Взаємодія з кочовими племенами істотно вплинула на розвиток української культури. Їхні традиції й ремесла сприяли формуванню елементів українського вбрання, мистецтва, релігійних обрядів і суспільної організації. Крім того, контакти з кочовиками стимулювали розвиток торгівлі та культурного обміну, що сприяло збагаченню української цивілізації.

Вбрання ранніх слов'янських племен (I-VI ст.) відображало не лише соціальний статус та культурні традиції, а й відповідало практичним потребам їхнього життя. Одяг жінок та чоловіків мав як спільні риси, так і певні відмінності.

Чоловічий одяг складався з сорочки, яка могла бути довгою або короткою залежно від сезону та соціального статусу. На сорочках могла бути вишивка або мереживо. Під час холодної погоди чоловіки носили верхній одяг – шкіряні або вовняні куртки чи накидки.

Необхідним елементом чоловічого одягу були штани, які шили з вовни або льону. Штани мали довгий і простий крій, іноді облямовані декоративними швами.

Пояс грав важливу роль у слов'янському вбранні як символ статусу і елемент декору. Його виготовляли зі шкіри або тканини для підтримки штанів і акцентування талії.

Чоловіче взуття зазвичай було простим – шкіряні чи дерев'яні чоботи або сандалії, іноді фіксовані шнурками або ремінцями.

Жіночий одяг складався з довгих суконь або сорочок, прикрашених вишивкою, мереживом або малюнками. Довжина суконь могла змінюватися залежно від пори року та статусу.

Жіночі пояси, виготовлені зі шкіри, тканини або металу, слугували не тільки для підтримки одягу, а й для декоративного оздоблення, часто прикрашені вишивкою або намистинами.

Жіноче взуття, як правило, було елегантнішим і прикрашеним більше, ніж чоловіче. Часто використовували вишивку або розпис для декору чобіт або сандалій.

Варто зазначити, що одяг літописних слов'ян (VI-IX ст.) справив значний вплив на формування української культурної ідентичності та національного вбрання. «У VI–VII ст. остаточно утвердилися основні форми і складові вбрання слов'ян напередодні прийняття християнства, що підтверджує тезу А. Пономарьова про сформованість етнічної основи українців у процесі етногенезу слов'ян» [4, с.195].

Жіночий одяг літописних слов'ян вражав елегантністю та розкішшю. Довгі та широкі сукні з вовни або льону підкреслювали гідність і грацію. Одяг прикрашали вишивкою, мереживом чи намистинами, що додавало витонченості та вишуканості образу. Пояси виконували не лише функцію підтримки сукні, а й слугували ознакою статусу та багатства власниці.

Чоловічий одяг відзначався простотою та функціональністю. Широкі плащі зі шкіри або м'якого хутра забезпечували захист від холоду та негоди. Штани з вовни або льону були зручними для активного пересування. Пояси, окрім декоративної функції, допомагали фіксувати штани й підтримувати верхній одяг.

Взуття слов'ян, незалежно від статі, було простим і практичним. Виготовлене зі шкіри, воно забезпечувало захист ніг у пересуваннях і господарській праці. У деяких випадках взуття також оздоблювали вишивкою чи мереживом, що підкреслювало соціальний статус власника.

Київська Русь (XI–XIII ст.) була періодом важливих культурних, соціальних і економічних змін, що відобразилися й у вбранні. Феномен одягу

цього часу полягав у формуванні та розвитку характерних рис українського національного вбрання.

Українці XI–XIII століть переважно використовували лляну і вовняну тканини для виготовлення одягу. Ці матеріали були доступними й добре пристосованими до кліматичних умов регіону.

Вишивка активно використовувалася для прикрашення одягу та надання йому індивідуальності. Вона мала важливе символічне значення, відображаючи етнічність, статус і релігійні переконання. «З розвитком міст суспільство дедалі більше диференціювалося. Це було пов'язано зі становленням давньоруської народності. Сформувалися і диференційні ознаки комплексів вбрання. Надалі вбрання розвивалося за двома векторами: народний одяг та одяг вищих суспільних верств» [4, с. 215].

Одяг мав характерні крої та форми: довгі сукні, широкі штани, довгі рукави і вільні фасони, які забезпечували зручність і практичність у щоденному житті. «З літописних джерел відома назва натільної князівської сорочки – срачиця, на відміну від руби – лляної рубахи смерда. Так, у давньоруському етнословнику вперше з'явився синонім слов'янської назви рубахи, який остаточно закріпився в українському народному вбранні у визначенні основного одягу – сорочки» [4, с. 221].

Одяг того часу мав також глибоке символічне значення, пов'язане з релігійними та культурними звичаями. Орнаменти і вишивка нерідко виконували сакральну функцію. Український одяг XI–XIII століть зазнав впливу Візантії та східних культур, що сприяло створенню унікального стилю, який поєднував елементи різних культурних традицій. «Вбрання городян і селян у X–XII ст. дедалі більше диференціювалося. У XIII–XIV ст. з міського побуту майже зникли сільські види одягу. Натомість вбрання городян урізноманітнювалося – цьому сприяли розвиток торгівлі, виникнення ремісничих осередків тощо» [4, с.275].

У період Галицько-Волинської Русі основними матеріалами для виготовлення одягу залишалися вовна та льон. Чоловіки носили широкі штани,

зафіксовані поясом, і довгі сорочки. Жіночий одяг складався з кількох шарів тканини, часто прикрашених вишивкою, яка відображала національні символи та візерунки. «Стильові ознаки вбрання Галицько-Волинського періоду стали своєрідною межею між середньовічними традиціями Київської Русі і новими тенденціями в моді, пов'язаними з мистецькими нововведеннями європейського Ренесансу» [4, с.281].

Під час Литовсько-польського періоду в українському вбранні стали помітнішими впливи польської та литовської моди. Це проявлялося у використанні нових матеріалів, більш багатшій оздобі, а також у прийнятті нових кройок і фасонів. Наприклад, під впливом польської моди українські жінки стали носити корсети та спеціальні підкладки під сукні.

Важливою інновацією стала поява нових кройок, що забезпечували кращу посадку одягу по фігурі, створюючи більш модні та елегантні силуети.

Попри зовнішні впливи, українська традиційна культура залишалася сильною. Вишивка продовжувала відігравати важливу роль у прикрашенні сорочок, суконь та інших предметів одягу, зберігаючи національну ідентичність.

Отже, у Литовсько-польській період українське вбрання збагатилося новими формами, стилями і техніками, проте водночас зберігало глибокий зв'язок із давніми традиціями.

Козацька доба, включаючи період Гетьманщини, була важливим етапом в історії України, що супроводжувався військовою діяльністю та політичними турбуленціями. Одяг цього періоду відображав особливу культурну ідентичність і практичність козацького способу життя, а також суттєво вплинув на сучасне уявлення про українське національне вбрання. «Одяг козацького періоду вписав ще одну яскраву сторінку в славетну історію українського національного вбрання, вкотре підтвердивши унікальність і своєрідність нашої культури, мудрість і мистецький талант народу, його глибоку любов і повагу до рідної землі. Геніальна простота конструктивних особливостей, яскраве різнобарв'я фактур, насичений декоративізм колориту, притаманний українському етносу

взагалі, пишність барокової естетики у символічному контексті орнаменталізації одягу стали характерними стильовими ознаками вбрання Козацької доби. Вона по суті виявилася завершальною для вбрання еліти українського суспільства, яке поступово втрачало національні риси і дедалі більше набирало світських ознак. І тільки в селянському побуті назавжди залишилося випробуване тисячоліттями вбрання — як історична скарбниця культурних цінностей українського народу» [4, с.367].

Чоловічий одяг цієї доби складався з шароварів, комізи, каптана, жупана, запонок, пояса та карабаха. Основним елементом були широкі шаровари, що забезпечували зручність рухів. Коміза носилася як натільна сорочка, а жупан — як верхній облягаючий одяг із короткими рукавами. Карабаха прикрашалася пір'ям або шовковими стрічками.

Жіночий одяг складався з комізи, підберезні (сукні) та обов'язки. Аксесуарами слугували намиста та сережки, а головними уборами — пічека та шапка-вовнянка. Комізи прикрашалися вишивкою, а підберезні відзначалися простим чи напівоблягаючим силуетом.

У цей період з'являється феномен полуботкинської сорочки, яка стала символом української ідентичності. Особливий дизайн та вишивка сорочки відображали національну гордість і культурні традиції.

Українське національне вбрання кінця XV-XVIII століть поєднувало практичність із багатоманітною культурною символікою: вільний крій, яскрава вишивка та численні елементи, що відображали національну ідентичність.

Одяг імперського періоду (XVII-XIX ст.) не лише відображав естетичні вподобання того часу, але й слугував засобом визначення соціального статусу.

Помітною була різниця в одязі між ремісниками, бідними селянами та заможними верствами населення. Представники феодалів і козацької старшини носили розкішний та вишуканий одяг, виготовлений із високоякісних тканин і прикрашений коштовностями.

Духовенство також вирізнялося багатими уборами з дорогоцінних матеріалів, що підкреслювало їхню суспільну роль.

Водночас одяг рядового козацтва та селян залишався скромним, виконаним із простих тканин, що свідчило про їхнє скромне матеріальне становище.

Одяг різних регіонів України зазнавав різних впливів: на Правобережжі помітно польський вплив, а на Лівобережжі зберігалися стародавні традиції.

Таким чином, український одяг XVII–XIX століть відображав соціальну структуру суспільства та культурну ідентичність різних груп населення.

Український народний одяг відзначався багатством регіональних особливостей.

На Наддніпрянщині серцем жіночого костюма була сорочка, прикрашена вишивкою:

- на Лівобережжі — біло-сіра вишивка,
- на Правобережжі — червоно-чорна заплоч,
- на Поліссі — переважно монохромна червона вишивка.

Поверх сорочки одягали запаску або дергу. Верхнім одягом слугували керсети (безрукавки) або світи (спідниці), а взимку носили кожухи.

На Поліссі чоловіки носили сорочки з поликами, широкі полотняні штани, кептарі та сердаки. Одяг прикрашали техніками заволікання, хрестика, перетика тощо.

Карпатський костюм, особливо гуцульський, вирізнявся багатого орнаментацією: аплікаціями, вишивкою та декоративними елементами. Гуцули носили вишиті сорочки, широкі штани та унікальні верхні елементи одягу.

Таким чином, регіональне розмаїття українського вбрання відображало етнічну, культурну та історичну різноманітність України.

Розділ 2. Символіка та сакральність українського народного вбрання

Українське народне вбрання – це не просто одяг, це глибокий культурний код, що містить у собі символіку, вірування та традиції українців. Кожен елемент костюма, від вишивки до кольорової гами та крою, має своє значення і відображає світогляд наших предків. Вбрання слугувало не лише практичним потребам, а й виконувало сакральну функцію, пов'язану з охороною, магією та ритуалами.

В українській традиції особливе значення надавалося вишивці, яка не лише прикрашала одяг, а й слугувала своєрідним оберегом. Орнаменти, розташування візерунків, поєднання кольорів – усе це мало глибоке смислове навантаження, передавалося з покоління в покоління і формувало унікальний національний стиль.

Вишивка здавна була не лише прикрасою українського народного вбрання, а й потужним засобом передачі духовних і сакральних цінностей. Кожен елемент орнаменту мав свій зміст і використовувався для певних цілей: захисту від злих сил, залучення благополуччя, здоров'я, продовження роду.

В своїй роботі «Символіка окремих геометричних орнаментів Української вишивки» Нікішенко Ю.І зазначає, що у наш час орнамент розглядають як частину архаїчної універсальної знакової системи, що включає в себе велику кількість знаків, символів, мотивів, які використовувалися в різних сферах життя. Коли взяти за основу твердження М. Кагана про те, що знакові системи є мовами культури, які виступають засобами узагальнення і матеріалізації набутих знань, то орнаментика, як частина знакових систем, також входить до мов культури. Сама структура орнаменту, способи його використання, його призначення свідчать про те, що він є однією з універсальних мов міжкультурного спілкування, яка однаково входить і до семіосфери етнічної культури, і до культури професійної [28].

Геометричні узори – одні з найдавніших у традиційній вишивці. Вони символізують світобудову, циклічність життя та захисні сили. Ромб із крапкою

всередині – символ родючості, продовження роду, жіночої сили. Часто зустрічається на вишиванках жінок та весільних рушниках коло, хрест, зірка – знаки сонця, що символізують енергію, життєву силу, гармонію між небом і землею. Безкінечник (мотив хвилі) – знак вічності, що уособлює зв'язок поколінь і нескінченний рух життя.

Рослинні мотиви у вишивці також мали сакральне значення і використовувалися як обереги. «У давнину рушник, вишитий відповідними візерунками – символами, був неодмінним атрибутом багатьох обрядів: з рушником зустрічали і проводжали дорогих гостей, накривали святий хліб на столі, прикрашали образи, справляли шлюбні обряди, проводжали в останню путь» [35]. Дерево життя – один із головних символів, що зображує єдність трьох світів: коріння — минуле (предки), стовбур – теперішнє (люди), крона – майбутнє (нащадки). Калина – символ безсмертя роду, крові, що передається з покоління в покоління. Її вишивали на весільному та святковому одязі. Дуб та виноградна лоза – символи сили, мудрості та довголіття. Дуб уособлює чоловічу енергію, а виноград – достаток та процвітання. Мак – оберіг від злих сил і символ пам'яті про померлих предків.

Зображення тварин і птахів також має своє значення у вишивці. «У вишивках зооморфних (тваринних) орнаментів зображуються: кінь, заєць, риба, жаба; з птахів – півень, сова, голуб, зозуля; з комах – муха, метелик, павук, летючий жук. В багатьох випадках зооморфні орнаменти є своєрідним, властивим саме цій вишивальниці, зображенням, в якому відбивається її індивідуальне бачення узору. У подібних орнаментах виступають у різноманітних часто химерних сплетеннях (однак зі збереженням традиційних вимог до композиції) заячі та вовчі зуби, волове око, коропова луска, баранячі роги тощо» [24, с.12]. Півень – символ сонця, що відганяє темряву та нечисту силу. Часто вишивався на чоловічих сорочках. Олень або кінь – уособлення свободи, шляху, що веде до світла. Птахи (ластівка, зозуля, голубка) – символізують душу, зв'язок з предками, добрі новини та родинний затишок.

«Для українського народу, вишиванка – святиня, яку передавали з покоління в покоління. Особливе шанобливе ставлення нашими предками до вишиванки пояснювалось не лише тим, що вона неймовірно красива, а й тим, що вона оберіг» [10]. Найчастіше захисні орнаменти вишивалися на рукавах, комірі та подолі сорочок, адже вважалося, що саме через ці місця в організм людини можуть проникнути злі сили. Дитячий одяг обов'язково оздоблювався вишивкою, адже маленькі діти вважалися найбільш вразливими до негативного впливу. Весільні сорочки та рушники мали символи щастя, довгого життя та злагоди в сім'ї.

Вишиті рушники використовувалися в обрядах народження, весілля, похорону. Вони символізували зв'язок між світами та супроводжували людину протягом усього життя. У деяких регіонах існував звичай вишивати «сорочку долі», яка дарувалася дитині при народженні та зберігалася протягом усього життя як талісман. «Цікаво, що раніше наречена вишивала сорочку не тільки собі, а також своєму коханому. Вважалося, що весільне вбрання людина могла одягнути тричі: на весілля, на наступну неділю після весілля і в домовину, щоб “на тому світі” душі чоловіка й жінки впізнали одна одну. Водночас на весілля хлопець одягав натільну сорочку, яку вишила мама, а потім – сорочку, що її вишила наречена» [6]. Орнаменти, що передавалися з покоління в покоління, служили своєрідною мовою, через яку бабусі та матері розповідали своїм дітям про світ, устрій життя та духовні цінності. Кожен регіон має свої особливі символи та візерунки, що відрізняються за стилем, кольоровою гамою та технікою виконання.

Колір у традиційному українському одязі та вишивці відігравав не лише естетичну, а й глибоку символічну роль. Кожен відтінок мав своє значення, передавав певні побажання, захищав від злих сил або вказував на соціальний статус людини. Вибір кольорів у народному вбранні залежав від регіональних особливостей, місцевих традицій і навіть природних умов. «Традиційними для українського світогляду та культури постали червоний, білий та чорний кольори.

Саме ця трійка завжди зберігала своє сакральне значення у житті та творчості людей. Так, колористика хатніх прикрас (настінних розписів, мальованих образів, вишиваних рушників, кераміки, виробів із тканини) завжди була спрямована на створення сімейного затишку, атмосфери святковості» [3, с.59]. Білий колір був основним у традиційному одязі, адже більшість сорочок виготовляли з вибіленого льону чи конопель.

У Центральній Україні білий вважався кольором духовного очищення, тому його часто використовували у святковому та весільному вбранні.

На Поліссі білий колір поповнювався червоними та чорними орнаментами, що надавали йому захисного значення. Жовті крапки у вишивці означали прагнення до добробуту та світлого майбутнього.

На Гуцульщині білий використовувався як основа, але доповнювався яскравими барвистими орнаментами. Червоний – життєва енергія та захист. Червоний колір вважався найсильнішим оберегом. Він символізував любов, силу, кров роду та продовження життя. Жовтий був популярним у декоруванні кептарів і кожухів, надаючи їм святковості. «Деякі техніки накладення стібка і візерунки можна зустріти тільки в певній етнографічній частині України. Так, сьогодні відомо понад 100 різних технік накладення стібка. Своя індивідуально - неповторна манера вишивки є в кожній області» [33].

На Галичині, Буковині, Поділлі червоний переважав у вишивці, особливо на жіночих сорочках. Його використовували у весільних строях для захисту молодят від злих сил.

На Поділлі чорний використовувався у поєднанні з червоним, що відображає взаємозв'язок життя і смерті, минулого та майбутнього. Зелені орнаменти зустрічалися на жіночих сорочках, особливо у дівчат, як символ молодості та нового життя.

На Буковині та Гуцульщині зелений активно використовувався у вишивці, що пов'язано з лісистією місцевістю та культом природи.

На Слобожанщині червоні узори поєднували з білим тлом, що створювало гармонійний баланс між чистотою та енергією. Жовтий часто поєднували з синім у народному одязі, що символізувало багатство природи.

На Полтавщині вишивка виконувалася здебільшого червоним і чорним кольорами, що символізувало боротьбу між життям і смертю. Чорний – мудрість і пам'ять роду. Хоча чорний часто асоціюється з жалобою, у народній вишивці він мав інше значення – родову пам'ять, силу землі, стабільність і захист від лихого ока. Відомі своїми чорно-білими вишиванками, які символізували гармонію світлого та темного, чоловічого та жіночого начал.

В Карпатах чорний часто використовувався у чоловічому одязі, особливо на кептарях і сердаках. Синій – духовність і вода. Синій колір асоціювався з небом, спокоєм і чистотою води. Його використовували для позначення духовності, мудрості та зв'язку з предками.

На Закарпатті синій часто використовувався у вишивці сорочок, символізуючи спокій та внутрішню гармонію.

На Чернігівщині синя вишивка на білому тлі відображала чистоту та мирний характер місцевих жителів.

На Лівобережжі поєднання синього з жовтим символізувало родючість і достаток. Зелений – природа і молодість. Зелений символізував весну, відродження, здоров'я та родючість.

На Лемківщині поєднання зеленого з червоним символізувало єдність природи та енергії життя. Жовтий – сонце і достаток. Жовтий колір асоціювався із сонцем, врожаєм, теплом і добробутом.

Вишивка в кожному регіоні мала свій унікальний колористичний стиль:

- Полтавщина, Чернігівщина, Київщина – стримані кольори, переважно білий, чорний та червоний.
- Поділля, Галичина – червоно-чорні поєднання, що символізували життєву боротьбу.

- Буковина, Закарпаття, Гуцульщина – яскраві барви, включаючи зелений, жовтий, синій та навіть фіолетовий.
- Слобожанщина та Полісся – пастельні відтінки, що відображали природну гармонію та спокій.
- Лемківщина – контрастні поєднання червоного, зеленого та жовтого, які надавали одягу виразності.
- Волинь та Поділля – переважали чорно-червоні орнаменти, що символізувало єдність протилежностей: життя і смерті, світла і темряви.

Кожне поєднання кольорів мало глибоке значення та передавало культурні коди, щоб зберігалися століттями. «Для всіх народів на певному етапі розвитку сезонні зміни в кольоровій гамі природи слугували одним з основних засобів орієнтації в часі, зміні пір року, тісно пов'язаних із господарською діяльністю. За допомогою кольору людина тривалий час орієнтувалася в реальному та міфологічному просторі» [27, с. 93].

Кольорова гама народного вбрання не лише підкреслювала регіональну самобутність, а й відображала певні традиції. Молоді дівчата носили одяг із переважанням червоного, зеленого та жовтого, що символізувало молодість та енергію. Жінки середнього віку обирали стримані кольори – білий, синій, коричневий. Літні жінки носили переважно чорне або темні відтінки як символ мудрості та зв'язку з предками.

Весільний одяг зазвичай мав вишивку червоними нитками як символ любові та продовження роду. Траурний одяг містив чорні орнаменти або вишивався лише темними нитками. Святковий одяг часто прикрашався яскравими барвами, що символізували радість та достаток.

Літнє вбрання мало світлі кольори – білий, жовтий, блакитний. Зимовий одяг був темнішим – чорний, коричневий, темно-синій.

Кольорова символіка в українському народному вбранні була не випадковою, а глибоко осмисленою. Кожен відтінок ніс у собі певне значення, відображав духовний світ українців, їхні традиції та вірування.

Регіональні особливості у виборі кольорів відображає природні, соціальні та культурні відмінності різних етнічних груп України. Колористика вишивки та одягу була засобом комунікації між поколіннями, символом єдності народу та частиною національної ідентичності.

Сьогодні кольори традиційного одягу продовжують зберігати своє значення, впливаючи на сучасну моду та дизайн, а також залишаються важливим елементом культурної спадщини України.

Український народний одяг відігравав не лише утилітарну, а й сакральну роль. Він супроводжував людину протягом усього життя, від народження до смерті, відображаючи важливі етапи її долі. Особливо значущим було ритуальне вбрання, яке використовувалося під час ключових обрядових подій: весіль, народження дітей, календарних свят та похоронів.

Одяг у таких випадках був не просто елементом культури, а своєрідним оберегом, що символізував перехід людини на новий життєвий етап.

Весільний стрій в Україні відзначався пишнотою та глибокою символічністю. Вбрання наречених відображало не лише їхній соціальний статус, а й віру в оберегову силу одягу.

Основним елементом весільного вбрання молодої була вишита сорочка, що прикрашалася символами родючості, любові та добробуту. «На весілля наречена одягала яскравий вінок. Його основою були паперові квіти, як правило червоні, або малинові. Брюнетки обирали здебільшого червоні квіти, а білявки – блакитні. Одяг теж був різнобарвний: наречені одягали яскраві червоно-білі спідниці, пишно вишиті сорочки та жилети. Доповнювали образ великою кількістю намиста та золотими сережками» [31].

Часто використовували такі кольори:

- Червоний – символ любові, життя, продовження роду;
- Чорний (у деяких регіонах) – знак мудрості та гармонії між життям і смертю;
- Зелений – молодість, відродження.

Наречена одягала також плахту або запаску, а в деяких регіонах – довгу спідницю. Головним атрибутом була весільна корона або вінок, що символізували цнотливість.

Молодий також одягав вишиту сорочку, що мала захисне значення, а також широкий пояс, який символізував силу та чоловічу енергію. Важливим елементом був капелюх або вінок із барвінку, що підкреслював його готовність до шлюбу. «Весільна сорочка з рясно вишитими манішкою, стоячим коміром та манжетами. Сорочка одягалась на випуск поверх вузьких пістрих штанів. На ноги хлопець вдягав онучі (вони мали бути зі старої вишитої сорочки) та личаки з волоками. На сорочку чіплявся весільний віночок. Стан молодого огорта широкий тканий пояс» [40]. Гуцульщина – яскраве вбрання, багата вишивка, кептар, прикрашений хутром. Полтавщина – ніжна біло-червона вишивка, тонкі орнаменти. Слобожанщина – поєднання білого, червоного та синього в кольоровій гамі весільного одягу.

Обрядове вбрання використовували під час традиційних свят, таких як Купала, Різдво, Великдень, Колодій, обряди народження дитини тощо.

Святковий одяг відрізнявся багатством декору, використанням яскравих барв та оберегової вишивки. «Святковий комплекс, незважаючи на пору року, складався з усіх елементів повного вбрання, включно з верхнім одягом. Навіть якщо це свято влітку – свита або кожух були обов'язковими. Без цього стрій вважався не святковим» [1]. На Івана Купала дівчата одягали білі сорочки з червоними візерунками та вінки з польових квітів. На Великдень носили найкращі вишиванки, часто з орнаментами, що символізували весняне оновлення. Під час Колядок та Щедрого вечора популярним було використання кожухів, багатих головних уборів, прикрашених вишивкою та аплікацією.

Особливе значення мав одяг новонародженого. Дитину сповивали в білі полотняні сорочечки, які мати вишивала заздалегідь, додаючи символи здоров'я, щастя та захисту, але в залежності від області, традиції могли відрізнитись, наприклад: «На Поділлі зафіксовано звичай, за яким щойно народжену дитину

пеленали та клали на кожух під покуттям, “щоб дитина була багатою”, а після першого купання – на чорну чи червону жіночу запаску, що мало б уберегти від негативного впливу потойбічних сил» [41]. На хрестини дитині надягали спеціальний одяг, який зберігали як оберіг на все життя. Першу сорочку часто дарували хрещені батьки, вишиваючи на ній знаки-обереги.

«Залежно від віку і сімейного стану жінки, а також ситуації, в якій використовувався убір, могли варіюватися способи його носіння. Так, на Чернігівщині подекуди літні жінки пропускали один кінець намітки під підборіддя (він звався підборіддя). В інших селах, наприклад, у Конотопському повіті, цей спосіб використовували лише у поховальному вбранні незалежно від віку жінки. У весільному та поховальному ритуалах намітка виконувала обрядову роль і як спеціальний атрибут. Намітку стелили під ноги молодим під час вінчання, зв'язували нею руки на знак подружньої єдності – себто намітка часто виконувала функції весільного рушника. Намітки виступали і як традиційний весільний дарунок гостям від молодої і навпаки. У поховальному обряді роль намітки теж наближалася до рушника: на намітках іноді опускали домовину» [36].

Поховальний одяг у народній традиції сприймався не просто як частина матеріальної культури, а як важливий елемент підготовки до загробного життя. Його виготовлення та зберігання було особливим ритуалом, що засвідчував зв'язок людини з пращурами та традиціями громади. У деяких регіонах жінки готували собі поховальний стрій ще в молодості, ретельно підбираючи тканини й елементи оздоблення відповідно до місцевих звичаїв. Намітка, як невіддільна частина цього вбрання, могла слугувати не лише головним убором, а й виконувати символічні функції: нею накривали обличчя небіжчиці, клали в труну чи використовували під час поховального обряду як знак останньої дороги. Таким чином, намітка в поховальному контексті продовжувала свою сакральну роль, подібну до тієї, що мала у весільному ритуалі, символізуючи перехідний етап у житті жінки – цього разу від земного буття до світу предків.

Білий колір – символ чистоти душі та переходу в інший світ. Вишиті сорочки – частіше використовувалися прості орнаменти без яскравих барв. Широкий пояс – у чоловіків як знак духовного переходу. Непокриті голови – у деяких регіонах символізували смиренність перед вічністю. На Поліссі використовували лише білі полотняні сорочки. В Карпатах у деяких місцевостях небіжчиків ховали у традиційному святковому одязі. В Центральній Україні жінкам часто надягали вишиті сорочки, які вони самі готували ще за життя.

Ритуальне вбрання в українській традиції було невід’ємною частиною духовного життя народу. Його роль виходила далеко за межі простої функціональності – воно ставало сакральним символом, що супроводжував людину у ключові моменти життя. Весільне вбрання відображало єднання двох родів, любов та захист молодят. Обрядове вбрання використовувалося під час календарних та сімейних свят, виконуючи роль оберегу та символу благополуччя. Поховальний одяг символізував завершення земного життя та перехід у потойбічний світ. Сьогодні ці традиції продовжують жити, зберігаючи національну самобутність та духовність українського народу.

Розділ 3. Українське народне вбрання як складова культурної ідентичності

Сьогодні традиційний український костюм переживає новий етап розвитку. Він не лише зберігається у музейних колекціях, а й відроджується у сучасній моді, стаючи джерелом натхнення для дизайнерів. Водночас він виконує роль важливого культурного коду, який допомагає зберегти національну ідентичність у глобалізованому світі.

Український традиційний одяг є важливою складовою національної культури, що відображає історичний досвід, естетичні вподобання та світогляд народу. Протягом століть він формувався під впливом природних умов, соціальних чинників і взаємодії з іншими культурами, але водночас залишався унікальним і самобутнім. Сьогодні українське вбрання продовжує відігравати важливу роль у збереженні національної ідентичності, адже традиції, закладені в ньому, знаходять нове життя в сучасній моді та повсякденному житті.

Відродження національного костюма стало особливо актуальним у XXI столітті, коли дедалі більше українців почали усвідомлювати цінність своєї культурної спадщини. Вишиванки, орнаментовані тканини та етнічні мотиви не лише повернулися в гардероби, а й стали символом єдності та патріотизму. Українські дизайнери переосмислюють традиційні елементи, поєднуючи їх із сучасними тенденціями, що робить народне вбрання актуальним і доступним для широкої аудиторії.

Важливим є також значення національного одягу у міжнародному контексті. Українська мода набуває популярності у світі, а традиційні вишиванки та інші етнічні елементи дедалі частіше з'являються на подіумах і в колекціях відомих брендів. Це не лише сприяє популяризації української культури, а й допомагає зберегти унікальні ремесла, які передавалися з покоління в покоління.

Український народний костюм є важливою складовою культурної спадщини та символом національної ідентичності. Український народний костюм виступає однією з найбільш впізнаваних форм культурної спадщини, що

відіграє ключову роль у формуванні та збереженні національної ідентичності. Через кольори, символіку, крій і техніки оздоблення вбрання передавалася інформація про етнічну приналежність, соціальний статус, вік, регіон походження. Такий одяг не лише виконував утилітарну функцію, а й слугував засобом візуальної ідентифікації себе як члена певної спільноти, наділявся ритуальним значенням у важливих життєвих подіях – весіллях, обрядах, похованнях. Згідно з поглядами Н. Кривди та С. Сторожук, культурна ідентичність полягає у відчутті належності до певної культури, яке формується на основі спільного досвіду, цінностей, традицій, мови та символів — саме таких, як традиційне вбрання [22].

Як зазначає В. Нападиста, національна ідентичність формується на основі засвоєної системи цінностей, які інтеріоризуються в процесі соціалізації та впливають на самовизначення індивіда у суспільстві. Вона підкреслює, що ідентичність постає не лише як набір зовнішніх ознак (етнічних, мовних, культурних), а як глибинна система ціннісних орієнтацій, що забезпечує відчуття належності до певної спільноти. У цьому контексті традиційний український одяг може виступати маркером національної ідентичності, оскільки втілює ціннісні уявлення про свободу, відповідальність, солідарність і справедливість, які, на думку дослідниці, є фундаментальними для сучасного українського суспільства. Повернення до народного вбрання в сучасному культурному дискурсі можна трактувати як прагнення зберегти свою ідентичність у контексті глобалізаційних викликів та культурної уніфікації [26].

Різноманітність народного вбрання обумовлена природними умовами, історичними чинниками та впливами сусідніх культур. Водночас кожен регіон виробив свої характерні особливості вбрання, які зберігалися і передавалися з покоління в покоління. Як зазначалося, регіональні особливості українського національного костюма зумовлені історичними, географічними та етнографічними чинниками. Наприклад, на Київщині жіночий стрій вирізнявся вишитими сорочками з чорно-червоним орнаментом, керсетками та плахтами,

тоді як на Гуцульщині традиційний одяг був багатший на декоративні елементи, зокрема кептарі, оздоблені вишивкою та металевими прикрасами. У Подільському регіоні домінували білі сорочки з вишивкою поверхницею та широкі ткані пояси, тоді як у Поліссі через значний вплив природного середовища поширеним був лляний одяг із простими вишитими візерунками. Загалом, український народний костюм є яскравим відображенням культурної ідентичності регіонів, зберігаючи традиції унікального художнього оформлення.

Структура традиційного українського костюма включає кілька основних елементів, кожен з яких має своє символічне та практичне значення. Основою жіночого вбрання була сорочка (сорочка), зазвичай вишита, яка поєднувалася з поясным одягом – спідницею (фартух, димка) або плахтою. Поверх сорочки часто одягали безрукавку (керсетку) або верхній одяг (юпку, кожух). Чоловічий костюм складався із сорочки, вузьких або широких штанів (шаровари), а також пояса (крайка), що мав як естетичну, так і функціональну роль. Важливою складовою традиційного костюма були аксесуари: намисто (коралі), головні убори (очіпок, намітка для жінок, шапка для чоловіків) та взуття (постоли, чоботи). Загалом, структура народного одягу відображала соціальний статус, вік і регіональну приналежність його власника.

Одяг поліщуків вирізняється своєю простотою та стриманістю. Тут широко використовували натуральні тканини світлих кольорів – льон, коноплі. Вишивка на сорочках була лаконічною, найчастіше виконаною білими, червоними або чорними нитками. Жінки носили довгі сорочки та запаски, чоловіки – сорочки та штани з домотканого полотна, підперезані поясами.

Подільський костюм відзначався яскравою вишивкою з геометричними та рослинними мотивами. Основними кольорами були червоний, чорний, іноді синій. Жінки носили вишиті сорочки, широкі спідниці та фартухи, а голови прикрашали вінками або хустками. Чоловіки одягали полотняні штани та вишиті сорочки з високими комірами. «Характерні риси традиційного одягу Поділля – надзвичайна декоративність та мальовничість – відбивають розвиток у цьому

краї народних ремесел, високу культуру місцевого виробництва матеріалів для одягу, різні способи утворення форм вбрання та значний досвід використання багатьох видів і технік оздоблення» [9].

Гуцульський народний костюм є одним із найвиразніших в Україні. Він вирізняється багатоколірною вишивкою, великою кількістю декору та складним орнаментом. Жінки носили короткі сорочки, запаски та кептарі – короткі безрукавки, прикрашені вишивкою та аплікаціями. Чоловічий одяг включав лляну сорочку, широкі штани (крашениці) та кептар. Доповненням були шкіряні пояси та постолі. «Гуцульський стрій вирізняється серед вбрання інших регіонів України ширшим застосуванням виробів зі шкіри, кольорового сукна та металевих прикрас» [34].

Костюм Буковини має багато спільного з гуцульським, проте тут відчутний вплив румунської культури. Основні кольори вишивки – червоний, чорний та золотий. Жінки носили багат шарові спідниці, оздоблені складною вишивкою, а чоловіки – вишиті сорочки та широкі штани, підперезані поясом. Володимир Щибря у своєму дослідженні «Народний одяг Буковини», прийшов до висновку що: «Народний одяг Буковини гармонійно поєднує доморобні й фабричні матеріали; зафіксовано широке використання шовку, сухозлоті, бісеру тощо. Слід зауважити, що прилеглість сіл до міст на Буковині не було каталізатором зникнення традиційного вбрання, а навпаки, слугувало місцем купівлі дорогих тканин, ниток, намист, хустинок, що зумовило більшу майстерність і вишуканість декору з мистецького погляду» [48].

Слобожанський одяг вирізнявся ніжною вишивкою та м'якими кольорами. Сорочки мали переважно білі або світлі орнаменти, що символізували чистоту. Жінки носили довгі сорочки та плахти, вони часто зустрічались з гарним стоячим комірами з вишивкою. «На Слобожанщині побутовали жіночі сорочки переважно полтавського типу, які тут називали українками або малоросками. Наприкінці XIX ст. на Харківщині та Луганщині на відміну від Полтавщини з'являються сорочки з високими стоячими вишитими комірами, накладною

нашивкою на пазусі та вишитими манжетами, а ще пізніше – сорочки на кокетці (до талійки), з великим викотом горловини та рукавами, пришитими, безпосередньо до кокетки» [37], а чоловіки – прості полотняні штани та сорочки з невеликою кількістю оздоблення, але дуже часто підпоясувались шовковим поясом.

Одяг південних регіонів України поєднував традиційні українські елементи з запозиченнями від кримськотатарської та грецької культур. Тут використовували тонші тканини, а вишивка часто включала східні орнаменти. Жінки носили довгі сукні, прикрашені вишивкою, а чоловіки – широкі сорочки та пояси. «На Півдні України раніше, ніж в інших регіонах, набула поширення поліхромія у вишивці чоловічих та жіночих сорочок. Верхній одяг майже не декорували» [39].

Таким чином, регіональні особливості українського національного костюма є важливою частиною культурної ідентичності, що зберігається та розвивається, залишаючись символом національної самобутності.

У сучасному світі елементи традиційного одягу активно відроджуються та використовуються у повсякденному житті. Це не лише підтримує зв'язок поколінь, а й сприяє популяризації української культури у світі.

Сьогодні відродження традиційного вбрання спостерігається у сучасній моді, мистецтві та культурній дипломатії. Українські дизайнери активно інтегрують етнічні мотиви у сучасний одяг, роблячи їх доступними для широкої аудиторії. Водночас народний костюм залишається важливим елементом національної самосвідомості, особливо в періоди боротьби за збереження української культури та незалежності.

Традиційний український одяг є не лише історичним надбанням, а й важливим елементом сучасної культури. Завдяки відродженню національної свідомості та розвитку модної індустрії українські мотиви знову набувають актуальності. Сьогодні народні традиції інтегруються в повсякденний одяг, високу моду та масовий ринок, що сприяє їх збереженню та популяризації.

«Відновлення незалежності України 1991 року, події Помаранчевої революції та Революції Гідності дали поштовх до відродження народного одягу» [49].

На початку XXI століття український народний костюм почав переживати новий етап розвитку. Відновлення інтересу до етнічного одягу стало відповіддю на потребу у збереженні національної ідентичності та культурних цінностей. В умовах суспільних змін українці дедалі частіше звертаються до власних традицій, що знаходить відображення у популяризації народного вбрання. Вишиванка стала не лише декоративним елементом, а й символом культурного відродження. Українські дизайнери адаптують народні мотиви до сучасних тенденцій, створюючи одяг, що поєднує етнічні традиції з модними віяннями. «Вишиванка є одним з основних символів української культури та національної ідентичності. Вона відображає духовність, гордість та історію українського народу» [7].

Є декілька особливостей сучасної вишиванки. Використання традиційних орнаментів, характерних для різних регіонів України. Поєднання народних мотивів із сучасним дизайном – мінімалістичні та геометричні візерунки, які легко інтегруються у повсякденний стиль. Використання якісних натуральних тканин – льону, бавовни, що робить вишиванку комфортною для носіння. Ручна та машинна вишивка, яка дозволяє зберігати традиційні техніки та водночас адаптувати їх до масового виробництва. «Варто думати про вишиванку як про частину українського культурного коду, який продовжить існувати й після вас» [8].

Значний вплив на збереження традиційного українського вбрання мають дизайнери та модні бренди, які адаптують народні мотиви до сучасного стилю. Відомі українські дизайнери, такі як Vita Kin, Foberini, Etnodim, Roksolana Bogutska, створюють колекції, що поєднують традиційні елементи з сучасними трендами. Повсякденний одяг із етнічними мотивами – вишиті блузи, сукні, сорочки, що гармонійно поєднуються з джинсами, костюмами та іншими сучасними елементами гардероба. Верхній одяг із традиційними елементами –

пальта, кейпи та жакети, прикрашені народними орнаментами або кроєм, що відсилає до історичних форм українського костюма. Весільні та святкові сукні в етностилі – сучасні дизайнери все частіше використовують традиційні техніки вишивки та крою для створення унікальних весільних і вечірніх нарядів. Аксесуари та взуття – використання українських мотивів у створенні сумок, прикрас, головних уборів, що додає етнічного колориту сучасному стилю.

В наш час дуже важливою стала популяризація традиційного одягу, проводять її різними способами, зокрема, через культурні події. Важливу роль у збереженні народного одягу відіграють культурні заходи та ініціатив, такі як: Всесвітній день вишиванки – щорічний захід, який популяризує вишиванку серед українців та за межами країни.

«Ідею акції “Всесвітній день вишиванки” запропонувала у 2006 році студентка факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького університету Леся Воронюк. Поштовхом до цього стала вишиванка студента Ігоря Житарюка, яку він регулярно одягав на пари, як і чимало інших студентів» [47]. Фестивалі етномоди – такі події, як «Етнофешн» та «Ukrainian Fashion Week», сприяють розвитку етнічного стилю в сучасній моді. Виставки та майстер-класи – проводяться в музеях, галереях, навчальних закладах для популяризації традиційного ткацтва, вишивки та створення народного костюма.

«Мистецтво сучасного костюма не може розвиватися у відриві від його історичного коріння та національних традицій. Переосмислення досвіду майстрів та митців, які працювали з українським народним костюмом та його елементами, сприяє верифікації історико-культурних процесів, що впливали на його розвиток, виявленню національної, регіональної та локальної специфіки, адже культура загальнонаціонального костюма, з одного боку, пов'язана з минулим, а з іншого – виконувала й виконує функцію репрезентації нації в період сучасності» [28, с.96]. Збереження традиційного українського одягу відбувається не лише через його точне відтворення, а й через інноваційні підходи до його

адаптації. Поєднання традиційного та сучасного – класичні вишиті сорочки доповнюються сучасними фасонами, а традиційні крій та матеріали модернізуються відповідно до сучасних стандартів. Екологічність та використання натуральних матеріалів – сучасні бренди віддають перевагу екологічно чистим тканинам і природним барвникам, що перегукується з давніми українськими традиціями. Глобальна інтеграція – українські етноелементи з'являються у світовій моді, їх використовують у своїх колекціях як українські, так і закордонні дизайнери. «Оскільки українці прагнуть відновити зв'язок зі своїм корінням і прийняти свою ідентичність, традиційний одяг став символом культурної спадкоємності і джерелом національної гордості» [32].

Сучасне використання народного костюма відіграє важливу роль у збереженні національної ідентичності. Завдяки використанню традиційних елементів зберігається зв'язок між поколіннями. Вишиванка та інші елементи традиційного одягу об'єднують українців незалежно від регіону та місця проживання. Національні мотиви привертають увагу міжнародної спільноти та допомагають просувати українську моду на глобальному рівні.

Збереження традиційного українського одягу у сучасній моді є важливим культурним процесом, що дозволяє підтримувати зв'язок із минулим, водночас адаптуючи традиції до реалій сьогодення. Завдяки розвитку етномоди, підтримці народних ремесел і популяризації національних елементів український одяг залишається не лише частиною історії, а й актуальним елементом сучасного стилю. Відродження інтересу до національних мотивів сприяє зміцненню української культурної ідентичності та поширенню її у світовому просторі.

Через одяг Україна формує власний культурний імідж, використовуючи його як засіб дипломатії, що сприяє поширенню української культури у світі. «Серед розмаїття вимірів культурної дипломатії як напряму публічної дипломатії найменш дослідженою є індустрія моди. Ця галузь поєднує одразу три аспекти: економічний, культурний і політичний, що відкриває широке вікно можливостей і найголовніше – створює привабливий образ. Сама концепція

“м’якої сили” Дж. Ная базується на впливі та привабливості, а індустрія моди має обидві ці ознаки: транслює суспільні настрої та глобальні тренди, привертає увагу і викликає зацікавлення, як і всі креативні індустрії. Бренд – це щось унікальне і неповторне, і мода може дати цю специфіку» [30, с.141]

За останні десятиліття інтерес до етнічних мотивів у моді значно зріс. Українські традиційні візерунки, техніка вишивки, крій та колористика стали популярними не тільки серед місцевих дизайнерів, а й серед світових модних будинків. «Сьогодні, українська мода поєднує традиційні елементи зі сучасними тенденціями, створюючи унікальні образи, що привертають увагу як в Україні, так і за її межами. Вишиванки, хустки, галицькі заплети, вишиті сукні, броші та вишиті шеврони – це лише деякі з елементів традиційного українського одягу, які втілені в сучасних колекціях відомих дизайнерів» [43].

Вишиті сорочки стали джерелом натхнення для багатьох відомих брендів. Наприклад, французький дизайнер Жан-Поль Готьє, американська марка Valentino та італійський бренд Dolce & Gabbana використовували елементи української вишивки у своїх колекціях. Українські дизайнери активно просувають етнічні мотиви у високій моді. Vita Kin – бренд, який зробив вишиванки впізнаваними у світі, завдяки розкішним вишитим сукням у стилі «бохо». Жан Гріцфельдт та Юлія Магдич – дизайнери, які інтегрують етнічні елементи у сучасний стиль, створюючи трендові колекції, що захоплюють міжнародну аудиторію.

Українська вишиванка стала невід’ємною частиною повсякденного гардероба не тільки в Україні, а й у світі. Її поєднують із джинсами, спідницями та костюмами, створюючи унікальний стиль, що поєднує традицію та сучасність. Одяг може бути не лише частиною культури, а й засобом комунікації на міжнародній арені. Через національне вбрання країна може заявити про себе, привернути увагу до своєї історії та традицій, а також формувати позитивний імідж у світі.

Українські політики та дипломати часто використовують вишиванки та елементи народного костюма під час міжнародних зустрічей. Наприклад, Олена Зеленська неодноразово з'являлася на офіційних заходах у сукнях із українською вишивкою, демонструючи національну ідентичність через моду.

Після 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, українське національне вбрання стало символом підтримки України у світі. Багато світових лідерів та громадських діячів одягали вишиванки як знак солідарності.

Українські тижні моди (Ukrainian Fashion Week), мистецькі виставки та фестивалі сприяють популяризації традиційного вбрання. Наприклад, виставки українського одягу у Лондоні, Парижі та Нью-Йорку привертають увагу до культурної спадщини та підсилюють міжнародну присутність України.

На підтримку української культури працюють не лише дипломати та дизайнери, а й знаменитості, які сприяють поширенню українського стилю у світі. Такі зірки, як Мадонна, Клаудія Шиффер та Діта фон Тіз, з'являлися у традиційних українських вишиванках, що привернуло увагу міжнародної модної індустрії.

Український національний костюм є не лише історичною спадщиною, а й важливим елементом світової моди та культурної дипломатії. Завдяки популяризації етнічних мотивів у колекціях відомих дизайнерів та підтримці українських брендів, традиційні елементи одягу знаходять нове життя на міжнародному рівні.

Український стиль стає впізнаваним і престижним, а вишиванка перетворюється на універсальний символ свободи, єдності та національної гідності. Таким чином, вплив українського народного костюма виходить далеко за межі історії та етнографії, стаючи важливим чинником у формуванні міжнародного іміджу країни та її інтеграції у світову культурну спільноту.

Висновки

У роботі було проаналізовано історію та еволюцію українського народного вбрання, що дозволило простежити його розвиток від найдавніших часів до пізніх історичних етапів. Дослідження показало, що народний одяг є не лише елементом побуту, а й важливим виразником національної ідентичності, соціального статусу та культурних традицій українців. Аналіз археологічних знахідок та етнографічних джерел свідчить про те, що українське вбрання змінювалося під впливом історичних, соціально-економічних та культурних процесів. Від архаїчних форм одягу, що слугували захистом від навколишнього середовища, до витончених костюмів із багатою символікою та декоративним оздобленням – кожен етап розвитку українського народного вбрання відображав особливості свого часу. Важливим аспектом еволюції народного костюма є регіональні відмінності, які формувалися під впливом природно-географічних умов, способу життя та культурних контактів із сусідніми народами. Це призвело до появи локальних варіантів традиційного одягу, що відрізнялися матеріалами, техніками виготовлення та орнаментикою.

Таким чином, українське народне вбрання не тільки слугувало практичним цілям, а й виконувало важливу соціокультурну функцію. Його символіка, конструктивні особливості та естетичні риси відображали національні традиції, етичні та духовні цінності українського народу. Вивчення історичного розвитку народного костюма дозволяє краще зрозуміти процеси формування української культурної ідентичності та сприяє збереженню національної спадщини.

Було досліджено символіку та сакральність українського народного вбрання, і було виявлено його глибокий духовний зміст і ритуальне значення. Традиційний одяг українців слугував не лише практичним цілям, а й був важливим засобом комунікації, маркером соціального статусу та носієм культурної пам'яті. Особливу увагу було приділено вишивці як одному з головних засобів передачі сакральних цінностей. Орнаментальні мотиви українського одягу містять у собі давні символи, що мали магічну, оберегову та

ритуальну функції. Геометричні, рослинні та зооморфні узори несли в собі зашифровані повідомлення про світогляд народу, його вірування та духовні практики. Колірна гама народного вбрання мала глибоке значення. Червоний колір символізував життєву силу й захист, білий – чистоту й священність, чорний – зв'язок із землею та мудрість предків. Поєднання кольорів і візерунків слугувало своєрідним кодом, за яким можна було визначити не лише регіональну приналежність людини, а й її соціальний статус та життєві обставини. Крім того, традиційний український одяг відігравав важливу роль у життєвих обрядах та ритуалах. Весільне, похоронне та святкове вбрання мало особливі символічні елементи, що підкреслювали важливість певних подій у житті людини. Збереження цих традицій до сьогодні підтверджує їхню значущість у культурному просторі українців.

Таким чином, українське народне вбрання є не лише частиною матеріальної культури, а й важливим символом національної духовності. Його вивчення дозволяє глибше зрозуміти ментальність, цінності та вірування українського народу, а також сприяє збереженню й популяризації культурної спадщини. Українське народне вбрання є важливим елементом культурної ідентичності. Національний костюм відіграє значну роль у збереженні історичної пам'яті та формуванні національної самосвідомості. Аналіз регіональних особливостей традиційного одягу засвідчив, що кожен куточок України має свої унікальні риси вбрання, що проявляються у крої, кольоровій гамі, техніках оздоблення та орнаментах. Ця різноманітність свідчить про багатство культурної спадщини та її тісний зв'язок із природними й соціальними умовами певних регіонів. Окрему увагу було приділено сучасному стану народного вбрання та його ролі у збереженні традицій.

Було виявлено, що у ХХІ столітті спостерігається відродження інтересу до етнічних мотивів у моді, а народний костюм не лише зберігається в музеях, а й активно інтегрується в повсякденне життя. Вишиванка, як центральний елемент українського одягу, стала символом єдності, національної гордості та

культурного відродження. Українські орнаменти, традиційні крій та техніки вишивки привертають увагу міжнародних дизайнерів і стають частиною глобальних модних трендів. Водночас національне вбрання виконує роль культурного коду, який зміцнює імідж України на міжнародній арені та сприяє поширенню української культури у світі.

Таким чином, українське народне вбрання залишається не лише історичним явищем, а й актуальним культурним феноменом, що продовжує розвиватися. Його вивчення та популяризація сприяють збереженню традицій, формуванню національної ідентичності та інтеграції української культури у світовий контекст.

Список використаних джерел

1. Амеліна К. Що одягали українці на Різдво та інші свята. Головні елементи, символи і прикраси [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://life.liga.net/amp/istoriyi/article/chto-odevali-ukraintsy-v-rojdestvo-i-drugie-prazdniki-glavnye-elementy-simvoly-i-ukrasheniya>
2. Безугла Р. І. Український народний костюм як синтез традиції і сучасності (на прикладі вбрання перших леді України) // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2022. – № 3.
3. Бережна А. О., Непочатих Є. А., Ємельянова О. І. Символічні характеристики кольору та їх значення в культурі Сходу України // Збірник наукових праць ДонНАБА [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://search.app/5v8BLtRfjcUVpHnh8>
4. Васіна З. Еволюція українського вбрання: сторінки з історії.
5. Васіна З. О. Український літопис вбрання. Т. 2: XIII – поч. XX ст. – Київ, 2003–2006.
6. Весільна вишиванка як оберіг і не тільки: що означає традиційне вбрання зараз [Електронний ресурс] // Vogue. – Режим доступу:<https://search.app/2xLpVojQKzXkK23X7>

7. Вишивка: генетичний код українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/vishivanka-genetichniy-kod-ukra-nciv-413006.html>
8. Данилюк Д. Як розвивався бренд вишиванок Etnodim: розмова із засновником Андрієм Черухою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bazilik.media/iak-rozvyvavsia-brend-vyshyvanok-etnodim-rozmova-iz-zasnovnykom-andriiem-cherukhoiu/>
9. Декоративність та мальовничість традиційного одягу Поділля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10971/>
10. Заболотня А. Таємний сенс узорів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://search.app/xomBB4QC7q4PsYTS7>
11. Ілюстрована енциклопедія українського народу. Звичаї. Свята. Традиції / уклад. І. І. Сметана. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2012.
12. Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 1: Мистецтво первісної доби та стародавнього світу / ред. Г. Скрипник. – Київ: Наук. думка, 2008.
13. Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 2: Мистецтво середніх віків / ред. Г. Скрипник. – Київ: Наук. думка, 2010.

14. Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 3: Мистецтво другої половини XVI – XVIII століття/ ред. Г. Скрипник. – Київ: Наук. думка, 2011.
15. Історія українського мистецтва: у 5 т. Т. 5: Мистецтво XX століття / ред. Г. Скрипник. – Київ: Наук. думка, 2007.
16. Кара-Васильєва Т. В., Заволокіна А. О. Українська народна вишивка. – Київ: Мистецтво, 2005.
17. Кожолянку Я. Буковинський традиційний одяг. – Чернівці, 1994.
18. Космина О. Українське народне вбрання. – Київ: Балтія-Друк, 2012.
19. Космина О. Ю. Українське традиційне жіноче вбрання Київщини: кінець XIX – поч. XX ст. – Київ, 2008.
20. Кот М. П. Вишивка Дрогобиччини: традиції і сучасність. – Дрогобич, 2010.
21. Кривда Н. Ю. (2019). Культурна ідентичність як основа колективної єдності. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія, 1(1), 24–29.
22. Кривда Н. Ю., & Сторожук С. В. (2018). PHILOSOPHY. Культурна ідентичність як основа колективної єдності. International Journal of Innovative Technologies in Social Science, 4(8), 58–63. DOI: [10.31435/rsglobal_ijitss/01062018/5710](https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss/01062018/5710).

- 23.Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни?
[Електронний ресурс] // У пошуках ідентичності. – 2024. – Режим
доступу:[https://www.identity.org.ua/nataliia-kryvda-chomu-vazhlyvo-
hovoryty-pro-identychnist-v-umovakh-viiny/](https://www.identity.org.ua/nataliia-kryvda-chomu-vazhlyvo-hovoryty-pro-identychnist-v-umovakh-viiny/)
- 24.Курвкова Т. В. Закодована вічність в українських орнаментах
[Електронний ресурс] // Донецький обласний палац дитячої та юнацької
творчості. – Режим доступу: <https://search.app/n39ZyAwwegWLiYGG9>
- 25.Лозко Г. Українське народознавство. – Київ: Арії, 2005.
- 26.Нападиста В. Відмінності ідентичностей у сучасній Україні крізь призму
цінностей // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. – 2016. – Вип. 5–6(79–80). – С.
300–318.ф
- 27.Нікішенко Ю. І. Колір у культурній традиції українців та їх степових
сусідів алтайського походження [Електронний ресурс]. – Режим
доступу:<https://search.app/o5Eb3Ak4jHP3FeEC6>
- 28.Нікішенко Ю. І. Символіка окремих геометричних орнаментів української
вишивки [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://search.app/9oYRBnBxuSQYMxdz7>
- 29.Ніколаєва Т. Історія українського костюма. – Київ: Либідь, 1996.

- 30.Паніна І. Г., Парчевська В. В. Індустрія моди в публічній дипломатії України та Республіки Польща: порівняльний аналіз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/24/22.pdf>
- 31.Петрович І. Весільні традиції України: Чернігівська, Рівненська та Харківська області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://search.app/RDQ5U7pm5Nvn7nDk8>
- 32.Популяризація українського традиційного одягу. Як інтегрувати місцеву культуру у ваш кравецький бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://e-sumka.net/biznes-u-modnii-industrii/ukrainskoho-tradytsiinoho-odiahu/>
- 33.Регіональні особливості українських вишиванок[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://search.app/pDH79XWH8dhzY6oM9>
- 34.Регіональні риси традиційного вбрання українців XIX — початку XX ст. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://about-ukraine.com/regionalni-risi-traditsiynogo-vbrannya-ukraintsiv-xix-%D0%B2-pochatku-xx-st/amp/>
- 35.Рослинний орнамент вишивки українського рушника [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://search.app/yowxPdWmnMnSWSG36>

- 36.Славінська А. Обрядова роль традиційного одягу українців [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://mij-kraj.com.ua/etnografichne-doslidzhennya/obriadova-rol-tradytsiinoho-odiahu-ukraintsiv>
- 37.Традиційне вбрання населення Слобожанщини й Полтавщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10948/>
- 38.Традиційний український костюм [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.katuganka.in.ua/ns_pol/ns_pol_kost.html
- 39.Традиційний український одяг та його оздоблення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10953/>
- 40.Традиційні українські строї: регіональні особливості [Електронний ресурс] // Етнохата. – Режим доступу: <https://search.app/GdTNrSNFWhuyDmQ98>
- 41.Турейський І. Одяг як інструмент соціалізації дитини в українській традиційній культурі кінця ХІХ – початку ХХ століття [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nte.etnolog.org.ua/2022-rik/3/2290-rozvidky-ta-materialy/4538-odiah-iak-instrument-sotsializatsii-dytyny-v-ukrainskii-tradytsiinii-kulturi-kintsia-khikh-pochatku-khkh-stolittia>
- 42.Українська минувшина: ілюстрований етнографічний довідник / гол. ред. А. Пономарев. – Київ: Либідь, 1994.

43. Українська національна мода – від традицій до сучасності: розкриваємо нову сторінку українського стилю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fact-news.com.ua/ukrainska-natsionalna-moda-vid-traditsij-do-suchasnosti-vidkrivaemo-novu-storinku-ukrainskogo-stilyu>
44. Український народний одяг / Світова Федерація Українських Жіночих Організацій, Комісія Народного Мистецтва. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2674/file.pdf>
45. Унікальність українського національного костюма – втілення національної спадщини та культурного багатства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fact-news.com.ua/unikalnist-ukrainskogo-natsionalnogo-kostyuma-vtilennya-natsionalnoi-spadshini-ta-kulturnogo-bogatstva>
46. Цікаві факти про український народний одяг та вбрання [Електронний ресурс] // Факти. – Режим доступу: <https://fact-news.com.ua/tsikavi-fakti-pro-ukrainskij-narodnij-odyag-ta-vbrannya-istoriya-simvolika-ta-traditsii>
47. Чернова Н. Історія та традиції свята Дня вишиванки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://library.udau.edu.ua/novini/istoriya-ta-tradicii-svyata-dnya-vishivanki.html>

48. Щибря В. Народний одяг Буковини [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу: <https://nte.etnolog.org.ua/uploads/2017/5/publications/70.pdf>
49. Щибря В. Відчути образ України: традиційне народне вбрання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artsandculture.google.com/story/OgURhGB0NRK4sQ?hl=uk>
50. Susak K. R. Ukrainian folk embroidery. – Kyiv, 2000.